

RIIGIKOGU KANTSELEI ÕIGUS- JA ANALÜÜSIOSAKOND

Muudatused migrantide sotsiaalsetes tagatistes

Nr. 8

18.04.2016

Kuueteistkümnendal märtsil muutis Riigikogu välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seadust, millega võeti üle Euroopa Liidu menetlustoimingute ja vastuvõtutingimuste direktiivid. Rahvusvahelise kaitse saajate sotsiaalse kaitse aspektist tehti mitu olulist muudatust. Näiteks vähendati rahvusvahelise kaitse saaja eluaseme üürikulu kompenseerimist, kaotati munitsipaalkorteri remondi- ja sisustamise kulude hüvitamine ning pandi rahvusvahelise kaitse saajatele täiendavaid kohustusi. Täiendavateks kohustusteks on näiteks osalemine eesti keele õppes ja kohanemisprogrammi rahvusvahelise kaitse teemamoodulites ning tugiisiku teenuse kasutamine (juhul kui rahvusvahelise kaitse tugiisik on määratud). Nimetatud kohustuste täitmist hakatakse arvestama elamisloa pikendamise ja uue elamisloa andmise otsustamisel ning toetuste maksmisel. Kui rahvusvahelise kaitse saaja ei omanda seaduses nimetatud perioodi vältel nõutavat keeleoskustaset, on õigus keeleõppe osutamiseks kulunud summad temalt tagasi nõuda.

Seoses jätkuva massilise immigratsiooniga Euroopasse, on vastuvõtu- ja sotsiaalkaitse süsteemide jätkusuutlikkuse pärast hakatud muret tundma paljudes liikmesriikides. Hiljaaegu oli migrantide sotsiaalseid tagatiseid puudutavad seadusemuudatused päevakorral ka Euroopa parlamendiuuringute ja dokumendikeskuse (ECPRD) koostöövõrgustikus, millest annab kokkuvõtliku ülevaate ka käesolev teemaleht.

Migrantide sotsiaalseid tagatiseid puudutavad seadusemuudatused teistes EL riikides

Riikide parlamendid andsid ülevaate, kas ja mida on viimase kahe aasta jooksul migrantide sotsiaalsete tagatiste osas muudetud. Andmed on esitatud aasta alguse seisuga ning erinevatel põhjustel jätsid päringule vastamata 6 riiki (Bulgaaria, Holland, Iirimaa, Küpros, Läti, Malta). 12 riiki teatas, et viimase kahe aasta jooksul ei ole migrantide sotsiaalsete tagatiste osas seadusi muudetud, küll aga on enamikes riikides seadusemuudatusi arutatud või seadusemuudatused arutamisel (tabel 1.). Alljärgnevalt on parlamentidest saadud andmete põhjal kirjeldatud seadusemuudatusi riikides, kus migrantide ligipääsu (tingimusi) sotsiaaltagatistele on muudetud.

Belgia

Kuigi viimase kahe aasta jooksul seadusemuudatusi tehtud ei ole, muudeti 2011. aastal karmimaks perekondade taasühendamise reegleid. Perekonna taasühendamist taotlev isik peab taotluse rahuldamiseks vastama seaduses sätestatud tingimustele, kusjuures teatud tingimused (elukoha ja sissetuleku omamine) peavad olema täidetud ka isikute puhul, kellel on Belgia kodakondsus. Taasühinemine abikaasaga on võimalik vaid juhul, kui mõlemad abielulised pooled on vähemalt 21 eluaastat vanad. Vanavanematega taasühinemist ei lubata. Küll aga ei kohaldu sissetuleku ja

elukoha omamise nõue isikute suhtes, kellele anti rahvusvaheline kaitse kuni 12 kuud enne perekonna taasühendamise taotluse esitamist.

Hispaania

Kuigi viimase kahe aasta jooksul seadusemuudatusi tehtud ei ole, võeti aastal 2012 vastu kuninglik dekreet, millega muudeti täielikult universaalne tervishoiusüsteem kindlustuspõhiseks: kindlustatuteks loeti töötajad, pensionärid, töötutoetust saavad töötud ja aktiivsed töötajad, alla 26-aastased noored, EL kodanikud või elamisloaga immigrandid. Seega jäeti seadusemuudatusega kindlustatute hulgast välja illegaalsed immigrandid. Illegaalsetele immigrantidele on tagatud erakorraline abi, rasedusaegne jälgimine, sünnitusabi ja sünnitusjärgne jälgimine. Samuti on tervishoiuteenused tagatud ebaseaduslikult riigis viibivatele alaealistele.

Horvaatia

Nähti ette võimalused rahvusvahelise kaitse taotlejatele pakutavate tagatiste (majutus, toit, riided, varjupaigamenetlusega seonduvate ühistranspordikulude kompenseerimine, rahaline toetus) piiramiseks ja tagatiste pakkumisest keeldumiseks. Niisamuti nähti ette võimalused varjupaigataotlejate ja rahvusvahelise kaitse saanud isikute eluasemekulude osaliseks kompenseerimiseks ja eluasemekulude kompenseerimata jätmiseks (kui isikul on selleks endal piisavad vahendid).

Leedu

Langetati rahvusvahelise kaitse saanud isikutele mõeldud sotsiaaltoetuste määrasid. Ühekordse eluasemetoetuse määra vähendati 216 euro võrra täiskasvanu ja 126 euro võrra alaealise kohta ning toetuse ülemmääraks kehtestati 612 eurot perekonna kohta (varasema 1040 euro asemel). Igakuist toimetulekutoetust makstakse vastavalt leibkonnaliikmete arvule (204-510 eurot) ja alates 7-ndast toetuse maksmise kuust vähendatakse toetuse määra keskmiselt poole võrra (ülempiir 306 eurot). Ühtlasi kaotati elektri- ja küttekulude ning muude eluasemega seotud püsikulude kompenseerimine. Lisaks lühendati integratsiooniprogrammi esimese etapi ajalist kestust (mitmekülgne abi varjupaigataotlejate vastuvõtukeskuses) 6 kuult 3 kuule (maksimaalselt pikendatav 4 kuuni varasema 12 kuu asemel). Integratsiooniprogrammi teine etapp (kohaliku omavalitsuse poolt pakutav abi) kestab 12 kuud ning seadusemuudatusega kaotati ära teise etapi pikendamise võimalus (varem oli pikendatav kuni 60 kuuni).

Tabel 1. Migrantide sotsiaalseid tagatise puudutavad seadusemuudatused**

	Seadusi muudetud	Debatt
Austria	ei	jah
Belgia	jah*	jah
Hispaania	jah*	jah
Horvaatia	jah	jah
Itaalia	ei	jah
Kreeka	ei	ei
Leedu	jah	-
Luksemburg	ei	jah
Poola	ei	ei
Portugal	ei	-
Prantsusmaa	ei	jah
Rootsi	ei	jah
Rumeenia	jah	jah
Saksamaa	jah	-
Slovakkia	ei	jah
Sloveenia	jah	-
Soome	ei	jah
Taani	jah	-
Tšehhi	ei	ei
Ungari	ei	ei
UK	jah	jah

**viimase kahe aasta jooksul

* muudatused aastatel 2011 ja 2012

- info puudub

Rumeenia

Kiideti heaks riiklik immigratsiooni strateegia aastateks 2015–2018 ja tegevusplaan 2015. aastaks. Strateegia fookuses on seadusliku migratsiooni edendamine ja varjupaigasüsteemi tõhus toimimine ning selle kooskõla riiklike, Euroopa ja rahvusvahelise õiguse standarditega. Täpsemalt Rumeenia parlament muudatusi ei kirjeldanud, küll aga tõi välja mitmeid riigipoolseid puudusi immigrantide integreerumisele kaasa aitamisel (majutus, tervishoiuteenused, haridus, Rumeenia keele õppe madal kättesaadavus, puudulik varasemate õpingute/pädevuste hindamine ja/või tunnustamine, liiga ranged võõrtööliste rakenduvad nõuded)¹.

Saksamaa

Lühendati varjupaigataotlejate ja väljasõiduks kohustatud välismaalaste (kelle väljasaatmine on ajutiselt peatatud) tegevuspiirangu (töötamise piirang) aega, et nimetatud isikutel oleks võimalik kiiremini tööle minna ja oma elamiskulusid katta. Ühtlasi laiendati aktiivseid töötamise võimalusi nendele varjupaigataotlejatele, kes varjupaigaseaduse kohaselt töötada ei tohi (vastuvõtukeskustes elavad varjupaigataotlejad), ent kellel on suuremad võimalused Saksamaale jäämiseks. Kuni 2018. aasta lõpuni rakendatakse nende tööturule sisenemise kiirendamiseks erinevaid meetmeid (nt pädevuste kindlakstegemine). Saksa keele õpet võimaldatakse isikutele, kes ei pärine turvalistest päritoluriikidest (Süüria, Eritrea, Iraak, Iraan).

Alates 2015. aasta oktoobrist on välismaalased, kellel on ajutiselt lubatud riiki jääda (sh need, kes ei saa elamisluba, kuid keda seadusest või faktilistest asjaoludest tulenevalt ei saa riigist välja saata), õigustatud saama peale kõikide esmavajaduste katmist toetust 145 eurot kuus. Kui nimetatud isik on majutatud väljaspool vastuvõtukeskust, on ta õigustatud saama 219 eurot kuus. Esmavajaduste rahuldamiseks mõeldud raha on lubatud asendada mitterahaliste hüvitistega.

Sloveenia

Varjupaigataotlejatele anti õigus hoolimata vastuvõtukeskusest lahkumisele varjupaigataotluse menetlemisele. Kui varjupaigataotleja rahvusvahelise kaitse taotlus rahuldatakse, on ta õigustatud saama toetust eluasemekulude katteks kuni 18 kuud. Toetuse maksmise perioodi võidakse pikendada 18 kuu võrra – seda tingimusel, et esimese 18 kuu jooksul on rahvusvahelise kaitse saanud isik osalenud aktiivselt (s.o. vähemalt 80% osalusmääraga) sloveenia keele kursustel.

Taani

Taanis on tehtud mitmeid pagulaste ja varjupaigataotlejate sotsiaalseid tagatise puudutavaid seadusemuudatusi. Mindi üle sotsiaaltoetuste süsteemilt integratsioonitoetuse süsteemile, motiveerimaks uusimmigrante² tööd leidma ja Taani ühiskonda integreeruma. Kui välismaalase Taani keele oskus vastab nõutud tasemele (*Prøve i Dansk 2*), premeeritakse välismaalast soovi eest Taani ühiskonda integreeruda 1500 Taani krooni suuruse igakuise toetusega.

Kaotati ära õigus arvestada rahvusvahelise kaitse periood Taani vanaduspensionini staaži hulka ning taastati (välismaalaste seaduses sätestatud tingimustel) rahvusvahelise kaitse saanud isikute õigus lastetoetusele.

Lisaks võeti vastu eelnõu, mis on osa valitsuse nõu asüülipaketist: 1) pikendati perioodi, mille järgselt tekib ajutise kaitsega isikutel õigus perekonna taasühendamisele (3 aastat); 2) karmistati

¹ Nt "Immigration Policies in Romania: Policy proposals regarding the protection of immigrants' civil rights in Romania"

² Sh pagulased ja isikud, kes ei ole viimase 8 aasta jooksul vähemalt 7 aastat Taanis elanud ega ole EL õiguse kohaselt käsitletav võõrtöötaja (*migrant worker*) või FIE-na.

tingimusi ja pikendati perioodi, mille järgselt tekib õigus tähtajatu elamisloa saamiseks (6 aastat, erandjuhtudel 4 aastat); 3) politseile anti õigus varjupaigataotlejate isiklikke asju läbi otsida ning sisserändetalitusele nende raha ja väärtasju hoiustada, tagamaks isikute võimekuse oma riigis viibimise kulud ise katta; 4) pikendati perioodi, mille vältel saab pagulast kohustada piisavate vahendite olemasolul oma pereliikmete riigis viibimise kulusid katma; 5) rahalist toetust vähendati 10%; 6) kaotati varjupaigataotlejate õigus otsida elupinda väljaspool varjupaigataotlejate keskust; 7) pagulaste kvootidel põhinev valikukriteerium ühendati integratsiooni potentsiaali kriteeriumiga; 8) karmistati päritoluriigi külastamise tagajärgi (elamisluba võidakse tühistada); 9) kehtestati tasu perekonna taasühendamise ja tähtajatu elamisloa taotluse esitamise eest.

Ühendkuningriik

Ühendkuningriigis muudeti varjupaigataotlejatele ette nähtud toetuse määra. Kui varem sõltus toetuse suurus taotleja vanusest ja leibkonna suurusest, siis 2015. aasta augustis rakendus standardmäär (£36.95), mis kohaldub kogu taotleja leibkonnale (makstakse kuni lõpliku otsuse tegemiseni). Lühiajal plaanitakse ära kaotada toetused varjupaigataotlejatele, kelle taotlus jäeti rahuldamata (toetuste maksmine lihtsustab illegaalset riigist viibimist).

Suurem osa migrante puudutavatest seadusemuudatustest kohalduvad aga Euroopa Majanduspiirkonnast (EMP) pärit immigrantidele. Alates 2013. aasta lõpust rakendatakse põhjalikumalt peamise elukoha määramise meetodit ning alates 2014. aastast ei loeta EMP-st pärit sisserändaja peamiseks elukohaks Ühendkuningriiki enne kolme kuu möödumist. Kui kolme kuu möödudes taotleb isik sissetulekust sõltuvat töötaja toetust (JSA), on ta kohustatud tõendama, et tal on hea väljavaade töö leidmiseks. Kui isik on töötuks jäädes olnud hõivatud vähem kui 12 kuud, säilitatakse tema staatus töötajana maksimaalselt 6 kuud (kui on tõendatud, et isikul on head väljavaated töö leidmiseks, võidakse perioodi pikendada).

2014. aastal rakendus ka uus minimaalse sissetuleku künnis (£155 nädalas ja £8060 aastas), mille abil hinnatakse, kas EMP kodanik on olnud hõivatud tegeliku ja tulemusliku (*genuine and effective*) tööga, seoses millega tekib tal õigus riigis viibida ja toetusi saada (kui palgatulu jääb allapoole künnist, võib isik peale tema olukorra põhjalikumalt hindamist kaotada oma töötaja/FIE staatuse). Ühtlasi jõustusid 2014. aastal seadusemuudatused, mille kohaselt ei saa uued EMP töötajad enam üksnes oma töötaja staatuse alusel eluasemetoetust taotleda ning nende õigus lastetoetuse ja lastelt saadava maksusoodustuse saamiseks tekib peale 3 kuud riigist elamist. Alates 2015. aastast ei saa enam EMP kodanikud ega nende pereliikmed üksnes töötaja staatuse alusel taotleda sotsiaalhüvitist „*Universal Credit*“, mis asendab mitmeid tööealisele elanikkonnale suunatud sissetulekust sõltuvaid toetusi ja maksusoodustusi.

Lauraliisa Mark
nõunik
tel 6513